

кателен към него. „Да захванем с едно признание, пише той в началото на етюда си *Поетът и обществото*. Вазовата поезия всякога ни е възхищавала, пленявала, възбудявала, и изпълнявала с високи чувства.“ Посочвал е, по-нататък, че в творбата му липсвало „дълбоко психологически анализ, „трагическо въззрение“, че езикът му бил „оловен“, „безцветен“, „безнюонсен“; отбелязвал е, най-последно, че бил писател,“ с „примитивна култура“, с ограниченост на ума“, с „простодушна наивност“ и т. н. Изобщо, кога пише за Вазов, д-р Кржстев не може да се въздържа да не изрече пресилени думи и мисли. Малко изключение от това правят отзивите му за него в немските му статии за литературата ни. От фразата се увлича той особено, когато говори за Пенча Славейков, комуто е посветил също 6 по-едри етюда. Подобно Тургенева, който нарече Белински „централна фигура“, Кржстев нарече Славейкова „централна личност“. За него той е велик художник, какъвто нашата литература не е виждала до сега; творчеството му било обвито в непроницаема художествена броня; той е „вълшебник“ на българската реч, стиховете му били „чиличени“, от тях лъхало „благоухание“ той бил „terra incognita“ за българската критика, но даже и нищо да не бил направил, езикът му ще сбезсмърти името му и пр. На нас, неговите съвременници, тежеше не всякога справедливото му отнасяне спрямо Вазова, тежеше ни и суевереното му отнасяне спрямо Славейкова; нас ни угнетяваше високомерието му спрямо публиката, спрямо „фасулковците“, които не стрували хас от чистата литература и не ценели Славейков. — Но част от виновността за това пада върху нас, защото ние не разбрахме, не оценихме Славейкова приживе, както не оценихме и Тодорова и Яворова. А това наше равнодушие към тях възмушаваше критика, който бе почувствувал силата на дарованията им, хубостите на творенията им, и като резултат от това са усиленото му застъпничество за тях и настоятелното им противопоставяне с Вазова. Но всички посечени писатели, първите трима наречени от д-р Кржстева „мъченическа троица“, а последния увенчан от народа, са вече покойници. Покойник е и д-р Кржстев, техният тълковател, и нашата литература като че ли осиротя.

Литературните критики на д-р Кржстева всякога ще ни; говорят за критика и писателите, които тълкува; тия критики ще ни напомват за немалките заслуги, които Д-р Кржстев принесе на родната литература и за трудностите, които му се изпречваха из пътя, по който вървеше, за да създаде българската художествена критика и да разясни най-важните етапи в литературното ни развитие след освобождението.